

ОЛОНХО ДОЙДУТУН АРХИТЕКТУРАТА: ТУГУ КӨРДҮБҮТ УОННА ТУГУ КҮҮТЭБИТ?

“Олонхо дойдута” диэн инновация национальной бырайыагын туһунан уураах тахсыбыта 4 сыл буолла. Ол кэнниттэн ытыллыбыт үлэ, өйү-санааны түмүү бастакы түмүгүнэн, бу күннэргэ аан дойду таһымынан ытыллыбыт ландшафт-архитектура торумнарын күрэхэ бара турар.

Бырайыактары көрүү Саха тыйаатырыгар ытыллыла турар, манна хас күн айы араас өррүттээх ырытыылар, дүүллэһиилэр буолаллар. “Манньык улахан ыра санаа олоххо киириитигэр бары да кытыгастаах буолуохтаахпыт” диэн санаанан салайтаран, Арктика культууратын уонна ускуустубатын институтун устудьуоннарын кытта хаста да манна сылдьан санаа атаастыбыт.

Олонхону архитектура көрүгүнэн дьүүһүү – сахаба сабыс-санга сайдан эрэр көрүг. Олонхо архитектура тын гутуулара: Аал Луук Мас, Ытык Дуоба, Алтан Сэргэ, ураһа, сахалыы күн-дьыл эргирэ, Той аан, Онуокай түһүлгэтэ. Ытык холумтан

бэйэтигэр тардар, уйалыыр, иитер сылаас-сымнаас кестүүлээх буолуохтаах. Холобур, Доху диэн Катар киин куоратыгар тулпут мунньахтыыр саалалара модун мас силиһин өрө тардан туруорбут курдук кестүүлээх этэ, ол “силлис” иһигэр араас тэрилтэ барыта баара. Биһиги, сахалар, айылҕаны хайдах баарынан анааран көрөр уратылаахпыт. Ол да иһин буолуо, АГИИК устудьуоннара таас килиэи тутуулары “фэнтэзи киинэбэ курдук” диэн тутта сирдилэр. Олонхо тутуута олус баарабайын таһынан, айылҕа уонна олох-дьаһах ирдэбиллэнэн сирдээхтик, уран кизгэллээх онгоһуллубутунан уратылаах буолуохтаах. Онон соһуччу уолутар-өмүрдэр “эффеккэ” халыйбакка, киһи-саха

бииргэ дьүүрээлибит?

Итэбэл дьээлэрэ, үгэс курдук, баһылыыр-көһүлүүр үрдүк, бэлиэ сирдээргэ тутуллаллар. Ол курдук, билигин Дьокуускайга киирэр суол таһыгар армяннар таңгараларын дьээтэ багдаллан табыста. Чочур-Мыраан диэки саамай үрдүк мыраантан, Туймаада хочото барыта нэлэс гынар үтүө сиригэр, чабылхай өгнөөх буддистар дацаннара килбэс гыммыт.

Биһиги “Олонхо дойдубутугар” “манна Үрдүк Айыыларбыт, Таңгарабыт, Айылҕаба сүгүрүйэр сиэрбит-туоммут тутуулар баар буолуохтара” диэн уруккуттан кэтэспиппит, санаабытын эпиппит да, ол хайа да торумна кестүбэтэх.

Саха итэбэлин судаарыстыбаннай сакаас, соруудах быһыытынан үбүлүүр, өрө тутар уустуга өйдөнөр. Биллэрин кур-

дук, хотугу дьон итэбэллэрэ киһи айылҕаны кытта энергетическэй ситимигэр тирэбэрэр. Ону билим дакаастаабыта ыраатта. Онон, маньы быһаччы “итэбэл” диэбэккэ эрэ “Олонхо тыына” диэтэххэ, туох барыта кыаллар турукка киирэр, дьаарханы суох буола түһэр. Саха сиригэр куйаар энергиятын тутар, ону туһанан киһи ис туругун чөлүгэр түһэрэр кыахтаах, идэлээх дьон үксээн иһэллэр. Итинник сатабылы таба сайыннарыахха, туһаныахха, дьону үөрэтиэххэ, уһуйуохха наада. Онуоха табыгастаах тутуунан Мандар Уус сүрэбин бабатынан дьулуһан туттарар Мобол ураһата буолуон сөп. Кини былыргылы сиздэрэй туос көрүгэ, төгүрүк пирамида курдук тутула өбүгэбит утумун, тыынын уһатар, уоскутар, сааһылыыр дьобурдаахтары мунһар киин буолар аналлаах.

Кэнники 20-чэ сылга Арчы

дьээтэтигэр, Үс Хатынтан тирэх ылан, саха улуустарыгар олонхо, итэбэл, Айыы тыынын бөбөгөтөр тутуулар үксээн иһэллэр. Бу барыта “Олонхо дойдутун” кытта биир тиһиккэ киирэн, Сахабыт сиригэр илим ситимин курдук арчылыыр күүс буолуохтара. Киһилэр толорор үлэлэрэ уйулҕаны (психологияны) тутсарар, арчылыыр аналлаабын быһыытынан, үлэлэрэ-хамнастара ити билигин култуура тэрилтэлэрин курдук харчынан сыаналаныа суохтаах. Ил Түмэн таһымынан “анал психологической көмө туһунан” сокуону ылынан, манньык тэрилтэлэри өйүүр кыахтаахпыт.

“Олонхо дойдутун” архитектурнай торумнара инновационнай тутуу сакааһын быһыытынан сыалын-соругун балачча ситиспит. Аны төрүт Айыы, Олонхо тыынын сакааһын чуолкайдаан туруоруохха наада. Онуоха анал Сүбэ тэрийэн, дьон санаатын сааһылаан, айар сахалыы куттаах ыччаты түмэн тигинэчи хамсатыахха. Оччобуна эрэ Олонхо дойдутун дьингээх архитектурата чочуллан тахсыаба. Онуоха баҕа баһаам эбит. Кытыбыт архитектордар бары айар дьобурдаахтарын, саха олонхотун, дойдутун төһө ылыммыттарынан айа-тута сатаабыттарын бука бары кэрэхсээтибит, астынныбыт, уйулҕабыт олонхо угуйар үтүөтүгэр дьулууста. Улуу Ойуунускай 100 сыллаах былааныгар ырааламмыта илэ кестөрө чугаһаата.

Ульяна ВИНУКUROVA,
социология билимин дуоктара.

клама ГРУППА КОМПАНИЙ РОЗТОР **ГК РОЗТОР**

уо.д.а. курдуктар сылын айы чочулан, чопчу биір халыып ирдэбилгэ киірэр буолан иһэллэр. Онно Олонхо тыһахтара быһаччы дьайаллара өйдөнөр. Маны сэргэ, саха итэбэлин архитектурата Арчы, Айыы, Олонхо, Итэбэл дьылларын тутуугар эмиэ чуолкайданан иһэр. Ити олохтонон ээрэ саха олонхогун архитектуратын кыра үнүгэстэрэ бу баарабай тутуу барылларыгар ордук бөбөргөн, чингээн, аан дойду киэнг киэлитигэр тахсан олонхо тыһын тарбатыахтаахтар. Оччобо эрэ "Олонхо дойдута" бырайыак сирээ-сигигэ ситиэ, саха сайдар аартыгын тобулуо.

Онон, ирдэбил – үрдүк, баба санаа – баһаам.

"Олонхо дойдута" олобуруохтаах сирэ – уруккута "Араадыһа-хонуута" дэнэр, Туймаада хочотугар Ытык Сайсары күөлүн кытыла, Тыгын Дархан оморбут булгуннабын таһа. Ол эбэтэр, саха ытык өйдөбүлүгэр дьүөрөлөнөр, угуйар-уһуйар анал ыйаахтаах сир. Ону ситиһэр тутуугар манна иитэр-үөрэтэр, сайыннарар, ачылыыр, сахалыы араас сатабылга уһуйар олонхо педагогикатын араас тэрилтэлэрэ, тэриллэллэрэ биэр буолуохтаахтар.

Туох барыта Аантан, Аартыктан сабаланырын тыһылынан, "Олонхо дойдутугар" хииһэр үс аартыктарга сахалыы айан суолун белиэлэрин тутуулар сирээ-дээх буолуо. Холбоһор, Японияга айаа омук дэриэбинэлэригэр кириигэ Котан дьээн былыргы өбүгэлэрин 30 миэтэрэлээх скульптурата уруйдуу да, дьонун харыстыы да көрсөр. Билиэхэ Тыгын Дархаммыт урукку оморбут булгуннабын таһыгар күнү уруйдуу көрсөрө саха куттаабы бодотун көтөбүө этэ.

Аны, Олонхо дойдутун тутула Аал Луук Маска тирэнэр. Оччотугар саамай үрдүк уонна угуйар киин киин буолуохтаах. Киин ислам мечетин курдук уһуктаах өргөһүнэн халлааны тарбаабат, тыһынар тыһынаабы

кыбын иһинэн, онтон тирэнэн, сахалыы тутуу санга таһымыгар дьулуһуохха.

Олонхо дойдута – нус-хас, иллээх олох силигили ситэр сирэ. Ол аата, кэмизчэскэй тутуу төрүт ытык дьайыһыны, сыһыаны күөнтүө суохтаах. Холбоһор, Швейцария Женеватыгар баар, күөлү кыйа 80 килэмизтир тухары түүннэри-күннэри уотунан, тыһынан доргуйа турар күүлэй аттракционнара, ресторанныра, адьас, саха кийитин тириитин таһынан киірэллэр. Олонхо дойдутугар оннук суох буолуохтаах. Киинлэр ханна эрэ түгэххэ, тас эргииргэ бүгөн үлэлиэхтээхтэр.

Аал Луук Мас таһыгар саха күнэ таһыахтаах, күөнэбэ көбүөхтээх, сүргэ кэтүөхтээх.

Быыстапкаба манна чугасаһар торум "9А" №-нэн турбут. Бу торум, омос көрдөххө, туох да эгэлгэтэ суобун иһин, олонхо сүрүн тымырын таба тайаммыт: тирэргэн ортотугар Аал Луук Мас, Моһол ураһа, Күн-дьыл эргиирин тэнэ, оһуокайдыыр түһүлгэ баар.

"Олонхо дойдутун" тутууну бу түһүлгөттөн сабалыахха сөп эбит. Сыаната да удамыр буолуо. Дьон тутуу сыйдыан иччилээн, тыһынаан барыахтарын сөп этэ. Олонхо тыһыны иһэрэр тутуугар, баччаанна диэри тутуулар сирэ кестүөхкө сыйдыар "Айыы Кыһага" оскуоланы манна туруору аһыан кэбиһиэххэ сөп эбит. Эһиилги куорат буддьүөтүгэр үбүн көрдөххө, эһиил күһүн оскуола үлэбэ киірэн. Олонхо дойдутун чугдаардан, кэлэр кэскилин түстөөн барыа этэ. Куоракка элбэх өбө тэрилтэтэ тутулуохтаах, онтон биирин бу сиргэ тулан, кэнчээрбит кырыс тардаарыгар тирэх оноруохха сөп эбит. Манна тутулуохтаах дьон оморор дьиллэрэ оннук тэрилтэтэ суох сир биір сатааматтар.

Итэбэл – бэйэгэ туспа, киэн көлөсөти. Саха итэбэлин кута-сүрө бу Олонхо дойдутугар иитиллэрэ саарбахтаммат. Ол эрээри, чуумгуга, дьонуннаахха дьулуһар тэрилтэни хайдах кэмизрийэ эбийиэктэрин кытта

www.roztor.ru **С НАМИ ТЕПЛО И УЮТНО !!!**
Единый справочный номер: 704-400 Оптовый отдел: 700-452

НОВОЕ ПОСТУПЛЕНИЕ!!!

 <p>ЗВА сапоги</p> <p>-45°C -65°C</p> <p>от 1270 руб.</p>	 <p>ТЕПЛЫЙ ДОМ для системы отопления</p> <p>40°C</p> <p>от 950 руб.</p>	 <p>Комплект для обивки двери</p> <p>ЭКОНАНО Оймякон</p> <p>Утеплитель</p> <p>от 590 руб.</p>	 <p>УТЕПЛИТЕЛИ</p> <p>от 25 руб.</p>	 <p>РАДИАТОРЫ</p> <p>Винтовая секция от 340 руб. Алюминиевая секция от 285 руб.</p>
---	---	---	--	---

ЛИКВИДАЦИЯ ЛЕТНИХ ТОВАРОВ!!!

<p>Перчатки х/б</p> <p>20 руб. от 13 руб.</p>	<p>Лопата прямоугольная</p> <p>180 руб. 99 руб.</p>	<p>Унитаз (комплект)</p> <p>4200 руб. 2950 руб.</p>
<p>Мешок из Полипропилена</p> <p>50кг</p> <p>15 руб. от 8 руб.</p>	<p>Лодки надувные более 15 видов</p> <p>от 7900 руб. от 4999 руб.</p>	<p>Сапоги более 30 видов</p> <p>490 руб. от 240 руб.</p> <p>Официальный дилер завода изготовителя «ПСКОВ-ПОЛИМЕР»</p>